

ČESKÁ REPUBLIKA

NÁLEZ

Ústavního soudu

Jm é n e m r e p u b l i k y

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy Jana Wintra, soudce zpravodaje Jaromíra Jirsy a soudkyně Veroniky Křest'ánové o ústavní stížnosti stěžovatele , proti usnesení Krajského soudu v Praze č. j. 11 To 54/2024-380 ze dne 29. února 2024 a usnesení Okresního soudu Praha-západ č. j. 1 T 65/2023-365 ze dne 18. ledna 2024, za účasti **Krajského soudu v Praze a Okresního soudu Praha-západ**, jako účastníků řízení, takto:

Usnesením Krajského soudu v Praze č. j. 11 To 54/2024-380 ze dne 29. února 2024 a usnesením Okresního soudu Praha-západ č. j. 1 T 65/2023-365 ze dne 18. ledna 2024 bylo porušeno základní právo stěžovatele na soudní ochranu zaručené v článku 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod; uvedená usnesení se proto ruší.

Odůvodnění:

I. Shrnutí nálezu

1. Ústavní soud se v tomto nálezu zabýval tím, zda obecné soudy ústavně souladně určily odměnu advokáta – zástupce poškozeného v trestním řízení.

II. Skutkové okolnosti posuzované věci a obsah napadených rozhodnutí

2. Stěžovatel byl ustanoven opatrovníkem nesvéprávnému poškozenému, který nemohl vykonávat svá práva v trestním řízení, a hrozilo nebezpečí z prodlení. Odsouzený byl původním opatrovníkem poškozeného, z jehož účtu opakovaně a neoprávněně vybíral

peníze. U hlavního líčení bylo přijato prohlášení viny a byl vynesен rozsudek č. j. 1 T 65/2023-334 ze dne 24. srpna 2023, jímž byla mj. poškozenému přiznána náhrada škody ve výši 4 055 900 Kč; se zbytkem nároku byl odkázán na řízení ve věcech občanskoprávních.

3. Stěžovatel vykonal v trestním řízení šest úkonů právní služby; hodnotu jednoho úkonu (24 540 Kč bez DPH) vypočetl podle § 10 odst. 5 vyhlášky Ministerstva spravedlnosti č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), ve znění účinném do 31. prosince 2024, z tarifní hodnoty přisouzené náhrady škody (4 055 900 Kč). K návrhu stěžovatele mu Okresní soud Praha-západ („okresní soud“) usnesením č. j. 1 T 65/2023-352 ze dne 28. listopadu 2023 přiznal odměnu a náhradu hotových výdajů za zastupování poškozeného v trestním řízení ve výši 180 338,40 Kč včetně DPH.

4. Usnesení napadla státní zástupkyně stížností, v níž poukázala na prohlášení viny obžalovaným, tedy na nespornost pohledávky poškozeného a zpochybnila účelnost vzniklých nákladů. Podle ní nebyla odměna odvozena od složitosti a délky řízení, ale pouze od přiznané náhrady škody; proto s odkazem na odměnu obhájkyne navrhla odměnu snížit. Na základě toho okresní soud autoremedurou napadeným usnesením (I) zrušil své původní usnesení a (II) přiznal stěžovateli odměnu a náhradu hotových výdajů v celkové výši 18 876 Kč včetně DPH, tedy o více než 160 000 Kč méně než v prvním rozhodnutí.

5. Okresní soud v napadeném usnesení potvrdil formální správnost původně přiznané odměny, srovnal ji však s odměnou obhájkyne za jeden úkon právní služby (2 300 Kč) a uzavřel, že odměna stěžovatele 24 540 Kč za jeden úkon právní služby je neúměrně vysoká. Poukázal na „zastropování“ odměny v již zrušeném § 12a odst. 2 advokátního tarifu na 5 000 Kč a odkázal na nálezy sp. zn. I. ÚS 1882/21 ze dne 22. března 2022 (N 38/111 SbNU 145), podle kterého nejsou obecné soudy advokátním tarifem bezpodmínečně vázány, a proto se rozhodl navázat odměnu stěžovatele na odměnu obhájkyne (2 300 Kč bez DPH za úkon).

6. Krajský soud v Praze („krajský soud“) označil v napadeném usnesení zvolený postup za správný, protože nepřiměřeně vysoké náklady odporují požadavku účelnosti a jde o další postih pachatele trestného činu. Věc byla skutkově jednodušší, a byť způsobená škoda přesáhla hodnotu čtyř milionů Kč, nebyl důvod přiznat stěžovateli vyšší odměnu.

III. Argumentace stěžovatele a vyjádření účastníků

7. Podle stěžovatele byl východiskem obecných soudů nepodložený předpoklad, že věc byla jednoduchá a méně finančně a časově náročná, i přesto, že poškozený nebyl způsobilý řádně hájit svá práva a musel mu být jmenován opatrovník (právní profesionál), což svědčí o potřebě odborných znalostí; nenáročnost věci nelze dovodit ani z menšího počtu úkonů v trestním řízení. Obecné soudy se v řízení nezabývaly účelností konkrétních provedených úkonů a odměnu za jeden úkon stanovily podle odměny náležející za obhajobu, což odporuje záměru normotvůrce vyjádřenému v advokátním tarifu. Vybírá-li si soud bez bližšího odůvodnění, kterým ustanovením právní normy je či není vázán, je jeho postup svévolný a odporuje principům právní jistoty. Odměna opatrovníka musí odrážet jeho odpovědnost za celou věc, a nikoli jen iluzi o časové a jiné (ne)náročnosti úkonů.

8. Podle stěžovatele je úkolem státu, aby dbal na právo poškozeného na efektivní právní pomoc, zejména v situaci, kdy není způsobilý řádně se o ně starat sám. Jednání odsouzeného nelze klást k tíži poškozeného či jeho opatrovníka, kterému bylo zasaženo do práva získávat prostředky pro své životní potřeby prací. K 1. lednu 2022 byl sice zrušen § 12a odst. 2 advokátního tarifu, stanovující maximální odměnu, nebylo to však proto, aby byl aplikován limit ještě nižší. Obecné soudy porušily i princip rovnosti v odměňování advokáta uplatňujícího tentýž nárok v občanskoprávním a v trestním řízení; k tomu stěžovatel odkazuje na nález sp. zn. IV. ÚS 2334/23 ze dne 10. ledna 2024 (všechna rozhodnutí na <https://nalus.usoud.cz>). Důvody pro neproporční moderaci odměny nemohou obstát, rozhodnutí soudů jsou svévolná a nepřezkoumatelná.

9. V popsaném postupu obecných soudů spatřuje stěžovatel porušení svých práv zakotvených v čl. 26 odst. 1 a 3, čl. 36 odst. 1 a v čl. 37 odst. 2 Listiny základních práv a svobod („Listina“), v čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod i v čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě a navrhuje napadená usnesení zrušit.

10. Ústavní soud připojil spis okresního soudu a vyzval účastníky řízení i odsouzeného k vyjádření k ústavní stížnosti.

11. Soudkyně okresního soudu ve vyjádření pouze uvedla, že přiznání vyšší odměny by nebylo úměrné, a proto byla určena podle odměny příslušející obhájci; v ostatním odkázala na odůvodnění napadeného usnesení. Vzhledem k tomu, že vyjádření neobsahovalo žádné nové informace a skutečnosti, Ústavní soud je stěžovateli k případné replice nezasílal.

12. Krajský soud ani odsouzený se nevyjádřili.

IV. Upuštění od ústního jednání

13. Ústavní soud ve věci nenařídil ústní jednání, protože by to nepřispělo k dalšímu objasnění věci; dokazování nebylo třeba provádět (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

V. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

14. Ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, který byl účastníkem řízení, z něhož vzešlo napadené usnesení. Ústavní soud je k projednání věci příslušný. Stěžovatel je advokát, a nemusí být tedy v souladu se stanoviskem Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS-st. 42/15 ze dne 8. října 2015 (ST 42/79 SbNU 637; 290/2015 Sb.) právně zastoupen ve smyslu § 29, § 30 odst. 1 a § 31 zákona o Ústavním soudu. Ústavní stížnost je přípustná, neboť stěžovatel vyčerpal všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu *a contrario*).

VI. Posouzení opodstatněnosti ústavní stížnosti

15. Z napadených usnesení se podává, že důvodem pro snížení odměny byla desetinásobně vyšší hodnota jednoho úkonu stěžovatele než obhájkyň odsouzeného.

16. Tarifní hodnotu pro určení odměny obhájce stanoví § 10 odst. 3 [písm. c)] advokátního tarifu, zatímco odměna za zastupování poškozeného v (tomtéž) trestním řízení je upravena v § 10 odst. 5 stejné vyhlášky. Rozlišil-li normotvůrce odměnu

advokátů při výkonu různých činností v témže trestním řízení, není podle Ústavního soudu možné, aby obecný soud toto rozlišení bez bližšího odůvodnění vyloučil pouze s ohledem na rozdílnost výsledné odměny v porovnání s odměnou obhájce. Obecné soudy při určení výše tarifní hodnoty v tomto případě pominuly, že poškozenému byla přiznána i náhrada majetkové škody; pouze s ohledem na výši původně přiznané odměny, kterou považovaly za nepřiměřenou, stanovily pak hodnotu úkonu ve stejné výši jako je hodnota úkonu obhájkyne v téže věci.

17. Obecné soudy v projednávané věci použily postup, který v obdobných případech Ústavní soud již označil za neústavní (srovnej například nález sp. zn. IV. ÚS 2137/23 ze dne 5. prosince 2023). Podle nálezu sp. zn. IV. ÚS 2334/23 je krácením výše tarifní hodnoty pro sazbu odměny zmocněnce stěžovatele vytvářen nedůvodný rozdíl v odměňování advokáta prosazujícího tentýž soukromoprávní nárok poškozeného v adhezním řízení a v řízení občanskoprávním. Pro takový postup není žádný rozumný důvod; „...rozumný důvod nespočívá ani v tom, že v téže věci by odměna obhájce byla nižší“ (bod 23 odkazovaného nálezu). Stejně jako v uvedených judikátech, i v projednávané věci obecné soudy porovnávaly odměnu zástupce poškozeného s odměnou obhájce, aniž by ovšem porovnávaly odměnu zmocněnce v trestním řízení s odměnou advokáta, která by mu náležela při zastupování poškozeného ve sporu o náhradu majetkové škody v občanskoprávním řízení. Předmětem adhezního řízení je soukromoprávní nárok poškozeného a judikatura směřuje ke sjednocení soudní praxe při odměňování v adhezním a občanskoprávním řízení. Obecnými soudy aplikovaný přístup, který měl vést k eliminaci nerovnosti mezi zástupcem poškozeného a obhájcem, tak založil nedůvodnou nerovnost mezi zástupcem poškozeného v trestním řízení a advokátem, zastupujícím žalobce v občanskoprávním řízení.

18. Podle § 154 odst. 2 trestního řádu (obdobně § 150 o. s. ř.) může soud pro povahu věci a z důvodů hodných zvláštního zřetele výši nákladů řízení moderovat (viz např. nález sp. zn. IV. ÚS 2137/23, bod 16). Uvedené však neznámá, že se soudy mohou od advokátního tarifu odchylovat libovolně – naopak musí takový výjimečný postup řádně odůvodnit. Důvodem pro moderaci však nemůže být jen to, že se soudům výše nákladů řízení jeví nepřiměřeně vysoká.

19. Lze připustit, že stěžovatel měl v projednávané věci ulehčenou úlohu prohlášením viny, to však nemůže mít samo o sobě vliv na výraznou redukci odměny za jeden úkon právní služby. V civilním řízení se rovněž počítá odměna za právní zastoupení zásadně z přisouzené částky i v případě, kdy žalovaný uzná žalobou uplatněný nárok a soud rozhodne rozsudkem pro uznání. V projednávané věci Ústavní soud nespátřuje legitimní důvod k tomu, aby při zastupování klientů s totožným soukromoprávním nárokem bylo pro výši tarifní hodnoty rozhodné, jde-li o řízení trestní nebo civilní.

20. Stěžovatel v ústavní stížnosti poukazuje na to, že předchozí právní úprava účinná do 31. prosince 2021 stanovila horní hranici pro odměnu ustanoveného obhájce i zmocněnce poškozeného v trestním řízení na 5 000 Kč za jeden úkon právní služby (§ 12a odst. 2 advokátního tarifu). V projednávané věci snížily obecné soudy odměnu s ohledem na nepřiměřenost její celkové výše, avšak z napadených rozhodnutí není zřejmé, proč se tak stalo – pouhé srovnání s odměnou obhájce za řádné odůvodnění považovat nelze. Stěžovateli byla přitom přiznána odměna ve výši 2 300 Kč za jeden úkon právní služby, namísto 24 540 Kč za jeden úkon, na kterou by stěžovateli vzniklo právo při aplikaci § 10 odst. 5 advokátního tarifu, což činí pokles na 9 %.

21. Ustálená rozhodovací praxe Ústavního soudu považuje za zjevně neopodstatněné věci tzv. bagatelní, neboť není možné nepřihlížet k hranicím, které zákonodárce v tomto směru vymezil. Brání-li občanský soudní řád podání dovolání u sporů o částku nepřevyšující 50 000 Kč, nebylo záměrem zákonodárce, aby roli další přezkumné instance nahrazoval Ústavní soud. Tento požadavek dostatečného ústavního významu věci zajišťuje, aby se Ústavní soud mohl soustředit na plnění své úlohy orgánu ochrany ústavnosti [viz stanovisko pléna sp. zn. Pl. ÚS-st. 60/24 ze dne 5. března 2025 (97/2025 Sb.), bod 34]. V tomto případě však věc bagatelní není. I kdybychom vyloučili odměnu stěžovatele za tzv. neadhezní úkony, bude i tak činit rozdíl mezi odměnou podle § 10 odst. 5 advokátního tarifu a odměnou přiznanou více než 100 000 Kč.

22. Obecné soudy sice chybovaly „jen“ v rovině podústavního práva při rozhodování o nákladech řízení, ale Ústavním soudem zjištěný exces spočívající v blíže neodůvodněném snížení odměny stěžovatele o více než 160 000 Kč je takový, že zasahuje ústavně zaručená práva a svobody stěžovatele, konkrétně jeho právo na přístup k soudu podle čl. 36 odst. 1, které zahrnuje i právo na řádné odůvodnění soudního rozhodnutí. Nelze ani přehlédnout, že v tomto případě nejde o náhradu nákladů řízení mezi jeho účastníky, ale o odměnu, kterou se stát zavazuje zaplatit za efektivní zastupování v trestním řízení opatrovníkovi nesvéprávného poškozeného, jenž svá práva nemůže hájit sám.

VI. Závěr

22. Na základě výše uvedených důvodů Ústavní soud uzavírá, že obecné soudy svévolně neaplikovaly při určení odměny zmocněnce příslušná ustanovení advokátního tarifu, čímž porušily právo stěžovatele na soudní ochranu zaručené v čl. 36 odst. 1 Listiny. Proto Ústavní soud ústavní stížnosti vyhověl podle § 82 odst. 1 zákona o Ústavním soudu a napadená usnesení zrušil podle § 82 odst. 3 písm. a) téhož zákona. Bude nyní na okresním soudu, aby o nákladech řízení rozhodl znovu při respektu k právním závěrům Ústavního soudu vysloveným výše.

Poučení: Proti rozhodnutí Ústavního soudu se nelze odvolat.

V Brně dne 23. července 2025

Jan Wintř v. r.
předseda senátu

Za správnost:
Jana Němečková

Odlišné stanovisko soudce Jana Wintra k nálezu sp. zn. I. ÚS 1392/24

Podle § 22 zákona o Ústavním soudu uplatňuji odlišné stanovisko k výroku i odůvodnění nálezu; jsem přesvědčen, že ústavní stížnost měla být odmítnuta, popř. zamítnuta. Vedou mne k tomu tyto důvody:

1. Ústavní soud není další instance obecných soudů a do jejich rozhodování by měl vstupovat jen velmi zdrženlivě. Jejich rozhodnutí může zrušit jedině tehdy, porušují-li ústavně zaručená základní práva a svobody [čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy, § 82 zákona o Ústavním soudu]. Nezpochybňuji negativní dopady, které mají napadená soudní rozhodnutí na stěžovatele. Jsem však přesvědčen, že pokud jsou napadená soudní rozhodnutí chybná, pak jedině na úrovni podústavní. Ačkoliv nález naznačuje hned několik možných důvodů protiústavnosti (nerespektování nálezů Ústavního soudu a také neodůvodněnou nerovnost v bodě 17, právo na řádné odůvodnění soudního rozhodnutí jako součást práva na soudní ochranu v bodě 22), ani jeden z těchto důvodů není v nálezu přesvědčivě vysvětlen. Žádné stěžovatelovo základní právo podle mého názoru porušeno nebylo.

2. Ústavní soud navíc setrvale deklaruje, že se k problematice náhrad nákladů řízení staví nanejvýš zdrženlivě, podrobuje ji omezenému ústavněprávnímu přezkumu a ke zrušení napadeného výroku o nákladech řízení přistupuje pouze výjimečně (např. bod 19 nálezu sp. zn. II. ÚS 2632/18). Tento přístup plénium Ústavního soudu stvrdilo v bodě 34 stanoviska sp. zn. Pl. ÚS-st. 60/24, který zní: „34. Ústavní soud současně připomíná, že ústavní stížnosti proti rozhodnutí obecných soudů o nákladech řízení jsou zpravidla zjevně neopodstatněné, neprovázejí-li posuzovanou věc takové (mimořádné) okolnosti, které ji činí co do ústavní roviny dostatečně významnou (srov. bod 11 výše). O to mimořádnější okolnosti, typicky v podobě významného přesahu vlastního zájmu stěžovatele, musejí být dány ve věcech, kde sporná výše nákladů nepřevyšuje ani hranici bagatelnosti; pokud zákon podmíní přípustnost opravných prostředků určitou minimální výší předmětu sporu, účelem zákona jistě není, aby roli další přezkumné instance nahrazoval Ústavní soud. Uvedený požadavek dostatečného ústavního významu věci zajišťuje, aby se Ústavní soud mohl plně soustředit na plnění své úlohy orgánu ochrany ústavnosti. Je-li v konkrétní nákladové věci přítomna mimořádná okolnost zakládající její dostatečný ústavní význam, a je proto vydán nález, nelze z toho dovozovat, že Ústavní soud k věcnému přezkumu posléze automaticky připustí všechny obdobné stížnosti, v nichž je namítán rozpor s takovým nálezem. Tvrzený rozpor musí být u nákladových věcí zpravidla doplněn dalšími okolnostmi, typicky přesahem vlastního zájmu stěžovatele, aby jej Ústavní soud věcně posoudil; stejně jako pro závěr o porušení čl. 36 odst. 1 Listiny nepostačí toliko tvrzené porušení zákona.“ Tento přístup byl dále potvrzen v nálezech sp. zn. I. ÚS 2552/24 a I. ÚS 2/25. Každá nákladová věc tedy vyžaduje pro zásah Ústavního soudu mimořádné okolnosti. Jde-li o náhradu nákladů řízení nižší, než je hranice bagatelnosti, okolnosti musejí být o to mimořádnější.

3. Nynější nález se přitom týká rozhodnutí obecných soudů o nákladech řízení. I odměna zmocněnce poškozeného je nákladová věc, je upravena v § 151 trestního řádu pod rubrikou „Náklady trestního řízení, jež nese stát“ a řazena do osmé hlavy s názvem „Náklady řízení“. Nález v bodě 21 sice tento bod 34 stanoviska sp. zn. Pl. ÚS-st. 60/24 zmiňuje, neargumentuje však, jaké mimořádné okolnosti činí posuzovanou věc co do

ústavní roviny dostatečně významnou. Výše částky sama o sobě neurčuje ústavněprávní intenzitu, ta musí být dána ještě něčím jiným.

4. Argumentace senátní většiny mě nepřesvědčila, že posuzovanou věc provázejí mimořádné okolnosti, které ji činí co do ústavní roviny dostatečně významnou. V bodě 22 nález uvádí, že bylo porušeno stěžovatelovo právo na řádné odůvodnění soudního rozhodnutí. Odůvodnění napadených rozhodnutí však nebudí pochybnosti v míře, která je standardně vyžadována pro výjimečný zásah Ústavního soudu. Naopak – oba soudy poměrně rozsáhle svá rozhodnutí odůvodňují, a to i s odkazy na judikaturu Ústavního soudu.

5. K argumentaci vyhovujícími nálezy sp. zn. IV. ÚS 2137/23 a IV. ÚS 2334/23 v podobných věcech (bod 17) lze uvést větu z již citovaného bodu 34 stanoviska sp. zn. Pl. ÚS-st. 60/24: *„Je-li v konkrétní nákladové věci přítomna mimořádná okolnost zakládající její dostatečný ústavní význam, a je proto vydán nález, nelze z toho dovozovat, že Ústavní soud k věcnému přezkumu posléze automaticky připustí všechny obdobné stížnosti, v nichž je namítán rozpor s takovým nálezem.“* To, že Ústavní soud na takové problémy v minulosti upozornil, ještě neznamená, že na sebe Ústavní soud provždy bere úlohu nejvyššího nákladového soudu. Vyloučil-li zákonodárce nákladové věci z přezkumu Nejvyšším soudem [§ 238 odst. 1 písm. h) občanského soudního řádu], těžko mu přičítat úmysl, aby nákladovou judikaturu obecných soudů sjednotil Ústavní soud.

6. Problematickým důsledkem nezdrženlivého vstupování Ústavního soudu na pole podústavního práva bez jasné vazby na ochranu základních práv je mimo jiné další komplikování právního řádu. Nynější nález přebírá z předchozí judikatury úvahu o nedůvodné nerovnosti mezi zástupcem poškozeného v trestním řízení a advokátem, zastupujícím žalobce v občanskoprávním řízení (bod 17 i. f.), resp. o tom, že není legitimní důvod k tomu, aby při zastupování klientů s totožným soukromoprávním nárokem bylo pro vyšší tarifní hodnoty rozhodné, jde-li o řízení trestní nebo civilní (bod 19 i. f.). Zcela však opomíjí jinou (a v daném případě protichůdnou) úvahu z předchozí judikatury Ústavního soudu, podle níž by obecné soudy měly také mít na paměti, že tím, komu je náhrada za přibrání zmocněnce ukládána, je odsouzený, jehož postih by byl její nepřiměřenou výší umocněn, a že dopad vysokých vyčíslených nákladů zmocněnce poškozeného je nutno hodnotit i s ohledem na postavení obviněných a jejich základní práva, neboť uložená povinnost k náhradě nákladů zmocněnce poškozeného fakticky umocňuje uložený trest (srov. nálezy sp. zn. III. ÚS 1033/21, bod 22 a 26, III. ÚS 1255/18, bod 22, IV. ÚS 3152/21, bod 16 a 21, IV. ÚS 650/23, bod 29, III. ÚS 2835/23, bod 36). Krajský soud k této okolnosti přihlédl (s výslovným odkazem na judikaturu Ústavního soudu), Ústavní soud nikoli. Místo toho se v bodě 22 nálezu uvádí, že *„v tomto případě nejde o náhradu nákladů řízení mezi jeho účastníky, ale o odměnu, kterou se stát zavazuje zaplatit za efektivní zastupování v trestním řízení opatrovníkovi nesvéprávného poškozeného, jenž svá práva nemůže hájit sám“*, aniž se ovšem dodává, že podle § 154 odst. 1 trestního řádu náklady zmocněnce poškozeného v posledku nahrazuje státu odsouzený.

7. Netvrdím, že vím, které řešení je spravedlivější. Jsem ale přesvědčen, že jde o problematiku primárně podústavní, k jejímuž řešení jsou lépe vybaveni zákonodárce (popř. vyhláškodárce) a obecné soudy a jejíž vztah k základním právům stěžovatele není zřetelný. Shrnuji proto, že Ústavní soud měl ústavní stížnost odmítnout, popř. zamítnout, neboť základní práva stěžovatele porušena nebyla a stěžovatelův případ neprovázely

mimořádné okolnosti, které by vyžadovaly výjimečný zásah Ústavního soudu v nákladových věcech.

V Brně dne 23. července 2025

Jan Wintr